

Ks. dr hab. Sławomir Fundowicz
Katedra Prawa Administracyjnego
Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II
Lublin, 2 czerwca 2018 roku

Recenzja rozprawy doktorskiej Michała Chmielnickiego
„Świadczenia na rzecz osób niepełnosprawnych jako zadanie administracji publicznej –
wybrane zagadnienia administracyjnoprawne” (stron 362)
Łódź 2017

Promotor: Dr hab. Prof. UŁ Ewa Olejniczak-Szałowska

I.

Temat recenzowanej pracy stał się niezwykle aktualny. Można przypuszczać, że sam Autor nie przewidywał jak bardzo będzie to temat aktualny w ciągu niespełna pół roku. Temat osób niepełnosprawnych stał się bliski dzisiaj każdemu, a świadczenia ze strony Państwa na rzecz osób niepełnosprawnych to dzisiaj temat dyskusji w każdym domu, ale też i określonych na szeroką skalę prac legislacyjnych, zarówno w wymiarze punktowym, jak i systemowym. Autor określił, że celem jego pracy jest dokonanie oceny regulacji prawnych dotyczących zadań administracji publicznej w zakresie świadczeń na rzecz osób niepełnosprawnych z punktu widzenia spełnienia standardów wynikających z Konstytucji RP oraz Konwencji ONZ o prawach osób niepełnosprawnych z 2006 r., przy czym chodzi o pomoc udzielaną osobom niepełnosprawnym oraz ich rodzinom. Autor zawęził swoje rozważania do świadczeń socjalnych o charakterze pieniężnym, które są przyznawane za względu na kryterium niepełnosprawności oraz do świadczeń niepieniężnych przysługujących z tytułu opieki nad osobą niepełnosprawną i pomocy udzielonej danej osobie w związku z jej niepełnosprawnością (por. s. 3).

Ten cel pracy został zrealizowany co potwierdzają wnioski zawarte w jej zakończeniu. Podstawowym wnioskiem jest tutaj stwierdzenie, że mamy do czynienia z szerokim rozproszeniem regulacji prawnej dotyczącej rehabilitacji społecznej osób niepełnosprawnych. Świadczenia o charakterze pieniężnym są regulowane przepisami prawa przede wszystkim z zakresu: pomocy społecznej, świadczeń rodzinnych, przeciwdziałania bezrobociu. Świadczenia o charakterze niepieniężnym są regulowane ustawami z zakresu: pomocy społecznej, rehabilitacji społecznej przeciwdziałania bezrobociu, bezpłatnej pomocy prawnej oraz

komunikowania osób posługujących się językiem migowym. Autor słusznie stwierdza, że niekonsekwencja ustawodawcy wynika zasadniczo z braku przyjęcia spójnego systemu wsparcia osób niepełnosprawnych. W tym zakresie w pracy zostało wskazanych kilka założeń, które należy uwzględnić, budując spójny system: m.in. lista uprawnień przyznawanych w orzeczeniu o niepełnosprawności i stopniu niepełnosprawności w stosunku do konkretnych sfer życia opisanych w treści Konwencji ONZ czy uwzględnienie rekomendowanej przez WHO międzynarodowej klasyfikacji funkcjonowania ICF. Autor wskazuje też na szereg rozwiązań szczegółowych, które wymagają interwencji legislacyjnej: gwarantowane formy stałego wspierania osób z niepełnosprawnością w codziennym funkcjonowaniu, wykonywanie usług o charakterze pielęgnacyjnym, system świadczeń zabezpieczających egzystencję osób niepełnosprawnych i ich opiekunów, wsparcie w zakresie nieodpłatnej pomocy prawnej, uprawnienia wynikające z fakty posiadania Karty Dużej Rodziny, usługi zabezpieczające prawa osób z niepełnosprawnością narządu słuchu w zakresie komunikowania się, działalność PFRON-u (por. s. 300-314).

W konkluzji Autor odnosi się do trzech zasadniczych trendów w zakresie wspierania osób niepełnosprawnych: a) wsparcie rodzin osób niepełnosprawnych przekształca się ze wsparcia jedynie socjalnego w pomoc bezpośrednio kierowaną wprost do osób niepełnosprawnych, w tym zwłaszcza do dzieci niepełnosprawnych; b) zmiany w polskim ustawodawstwie odnoszące się do sytuacji osób niepełnosprawnych są dokonywane w sposób fragmentaryczny; c) widoczna jest potrzeba kompleksowych uregulowań prawnych w zakresie usług socjalnych (s. 314).

Jedynym zastrzeżeniem co do tytułu pracy jest jej podtytuł: „wybrane zagadnienia administracyjnoprawne”. Zastrzeżenie dotyczy wybrania. W pracach doktorskich tego typu zabieg jest bardzo niebezpieczny, tym bardziej że Autor nie wskazał kryteriów swojego wyboru. Oczywistym jest, że chodziło mu o najczęściej występujące i najbardziej palące zagadnienia. Choć z praktycznego punktu widzenia jest to wystarczające kryterium, z punktu widzenia teoretycznego jest to jednak najsłabsze kryterium wyboru.

Zgłoszone zastrzeżenie nie zmienia faktu, że mamy do czynienia z niezwykle ważnym teoretycznie i społecznie problemem, który bez wątpienia może być przedmiotem badań na poziomie pracy doktorskiej.

II.

Recenzowana praca została podzielona na pięć rozdziałów. Do pracy dołączono wykaz skrótów oraz wykazy wykorzystanego materiału (bibliografia, wykaz orzeczeń sądowych oraz

wykaz aktów prawnych) oraz spis treści. Wprowadza do pracy wstęp, a całość wieńczy zakończenie.

Pierwszy rozdział nosi tytuł „Zagadnienia wprowadzające” (s. 9-65). Sam tytuł jest zbyt podręcznikowy, a przecież nie mamy do czynienia z podręcznikiem, ale z monografią naukową. Można byłoby tę część zatytułować np. „Pojęcie osoby niepełnosprawnej i rodzaje świadczeń na rzecz osób niepełnosprawnych”, co wymagałoby przesunięcia do kolejnego rozdziału ostatniego punktu pierwszego rozdziału: „Ogólna charakterystyka zadań oraz prawnych form działania administracji publicznej na rzecz osób niepełnosprawnych” (proponowane rozwiązanie wydaje się lepszym z punktu widzenia pracy nawet bez zmiany tytułu pierwszego rozdziału). W pierwszym rozdziale Autor wskazał najpierw na podstawy prawne kształtujące status osoby niepełnosprawnej. Niezbyt zwięźle to brzmi. Autorowi chodzi w tej części o dokonanie przeglądu źródeł prawa odnoszących się do osób niepełnosprawnych poczynając od Konstytucji (art. 30 oraz art. 69) przez źródła prawa międzynarodowego (tutaj szczególną uwagę Autor przywiązuje do Konwencji ONZ o prawach osób niepełnosprawnych, która została sporządzona w Nowym Jorku w dniu 13 grudnia 2006 roku) do wielu ustaw odnoszących się do niepełnosprawności (ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz o zatrudnianiu osób niepełnosprawnych, ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej, ustawa z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych, ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty, ustawa z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych). Centralne jednak miejsce w tym rozdziale ma samo pojęcie osoby niepełnosprawnej. Warto tutaj zauważyć tendencję zauważalną w naukach społecznych odchodzenia od używania pojęcia „niepełnosprawny” czy „osoba niepełnosprawna” na rzecz sformułowania „osoba z niepełnosprawnością” (zob. s. 22). Punktem odniesienia dla rozważań w tym zakresie jest definicja niepełnosprawności zawarta w ustawie z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz o zatrudnianiu osób niepełnosprawnych: niepełnosprawność oznacza trwałą lub okresową niezdolność do wypełniania ról społecznych z powodu stałego lub długotrwałego naruszenia sprawności organizmu, w szczególności powodująca niezdolność do pracy. Ta definicja jest determinowana jeszcze orzeczeniem o stopniu niepełnosprawności. W tym zakresie istnieją dwa zasadnicze rodzaje systemów orzecznictwa: dla celów rentowych i dla celów pozarentowych. Utrwalony został podział na trzy stopie niepełnosprawności: lekki, umiarkowany i znaczny. Dla celów pozarentowych wiąże się to z orzeczeniem I, II lub III grupy inwalidztwa. W tym kontekście Autor zauważa problemy związane z orzekaniem o niepełnosprawności i o stopniu niepełnosprawności. Świadczenia na rzecz osób

niepełnosprawnych można klasyfikować według różnych kryteriów. Autor dla pracy wykorzystuje tradycyjny podział na świadczenia pieniężne i niepieniężne. W ostatniej części pierwszego rozdziału Autor charakteryzuje zadania publiczne i formy działania administracji publicznej na rzecz osób niepełnosprawnych. W tej części został wykorzystany dorobek nauki prawa administracyjnego co do definiowania zadania publicznego, administracji -publicznej oraz form działania administracji publicznej. Trudno byłoby oczekiwać pogłębionego wykładu, który byłby zawarty na 20 stronach. Autor przyjął w tej części pewne założenia dla dalszych rozważań, co o tyle jest konieczne, że w odniesieniu do tak ogólnych pojęć jest wiele różnych teorii i definicji, które wprawdzie w jakichś punktach są styczne, ale często przyjmują inne założenia.

Rozdział drugi ma charakter ustrojowy i odnosi się do podmiotów administrujących w sprawach świadczeń na rzecz niepełnosprawnych (s. 66-150). Autor przyjął tradycyjny podział na administrację rządową i administrację samorządową. Nie wydaje się on jednak do końca adekwatny dla konstrukcji podmiotów administracji publicznej właściwych w sprawach osób niepełnosprawnych. O ile organami administracji rządowej są Rada Ministrów oraz minister właściwy do spraw rodziny, pracy i polityki społecznej (nie potrzebnie w pracy wykorzystano wielkie litery), Pełnomocnik Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych oraz wojewoda, to w przypadku Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych oraz Narodowego Funduszu Zdrowia mamy do czynienia z państwowymi osobami prawnymi, które z tego podziału się jednak wymykają. W odniesieniu do administracji samorządowej Autor rozpiął zadania w zakresie osób niepełnosprawnych na samorząd gminny, samorząd powiatowy oraz samorząd wojewódzki. W tej części słusznie wyeksponowane zostały zadania powiatowych centrów pomocy rodzinie oraz powiatowych urzędów pracy. Nie została pominięta także działalność powiatowych i wojewódzkich zespołów do orzekania o niepełnosprawności. Trochę na uboczu głównego nurtu rozważań zostało w podsumowaniu tej części przedstawione zagadnienie <pojemności kompetencyjnej> samorządu terytorialnego (s. 137-138), tym bardziej że niezbyt czytelne jest w tym przypadku odniesienie do spraw osób niepełnosprawnych. Ostatnia część tego rozdziału dotyczy niepublicznych podmiotów administrujących oraz związanym z nimi zagadnieniem zlecania funkcji i zadań administracji publicznych, a także prywatyzacji zadań publicznych. Przede wszystkim Autor zajmuje się tutaj regulacją ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie.

Trzeci rozdział rozprawy porusza zagadnienia świadczeń o charakterze pieniężnym na rzecz osób niepełnosprawnych (s. 151-222). W zagadnieniach ogólnych Autor wiąże tę problematykę z zagadnieniem ubóstwa, wykorzystując tzw. operacyjną definicję ubóstwa,

która jest podstawą pomiaru tego zjawiska w krajach Unii Europejskiej (Autor posługuje się jeszcze terminem „Wspólnoty”). Wydaje się jednak, że takie automatyczne łączenie „świadczeń o charakterze pieniężnym” i „ubóstwa” nie jest dzisiaj adekwatne do rzeczywistości i nawet wydaje się zawężać oczekiwane rozwiązania w tym zakresie. Autor w pierwszej części opisuje zasiłki: świadczenia z ustawy o pomocy społecznej i ustawy o rencie socjalnej, świadczenia z ustawy o świadczeniach rodzinnych i ustawy o pomocy państwa w wychowywaniu dzieci, świadczenia z ustawy o promocji zatrudnienia i instrumentach rynku pracy, świadczenia z ustawy o systemie oświaty, świadczenia z ustawy o działaczach opozycji antykomunistycznej oraz osób represjonowanych. W drugiej części rozdziału Autor przedstawił stypendia dla niepełnosprawnych studentów i doktorantów, dofinansowanie zadań z obszaru rehabilitacji społecznej przez PFRON oraz refundacje. W tym miejscu pojawiają się głośnie postulaty z protestu osób niepełnosprawnych i ich opiekunów dotyczące wysokości renty socjalnej oraz postulatu oddzielnego świadczenia pieniężnego dla niepełnosprawnych. Nie mogły być one przedmiotem rozważań w recenzowanej pracy. Jest to jednak teraz temat niezwykle aktualny.

Czwarty rozdział dotyczy świadczeń o charakterze niepieniężnym (s. 223-275). I tym razem Autor rozpoczął od zagadnień ogólnych. W tym miejscu została podjęta problematyka klasyfikacji świadczeń niepieniężnych. W pracy zostało przyjęte tradycyjne rozróżnienie pomiędzy świadczeniami rzeczowymi a usługami, choć Autor wspomina także klasyfikację ze względu na podmiot finansujący świadczenie, a także całkowitą lub częściową odpłatność. Oddzielnym tematem tej części pracy jest miejsce pomocy dla osoby niepełnosprawnej o charakterze opiekuńczym. Usługi zostały podzielone na usługi ochronne, usługi wspomagające i usługi zabezpieczające. Oddzielnie Autor opisał usługi o charakterze ciągłym. W przypadku świadczeń rzeczowych zostało opisane problematyka ich dofinansowania. Usługi ochronne mają na celu ochronę podstawowych praw bytowych osób niepełnosprawnych. Obejmują one: pobyt w domu pomocy społecznej, pobyt w zakładzie opiekuńczo-wychowawczym lub zakładzie pielęgnacyjno-opiekuńczym, usługi opiekuńcze i specjalistyczne usługi opiekuńcze, środowiskowe domy samopomocy lub kluby samopomocy dla osób z zaburzeniami psychicznymi, rodzinne domy pomocy, działalność ośrodków wsparcia, pobyt w mieszkaniu chronionym, poradnictwo specjalistyczne. Usługi wspomagające wiążą się z udzieleniem wsparcia osobom niepełnosprawnym w zakresie ich aktywizacji i pomocy doraźnej. Na pierwszym miejscu wymienia się tutaj pracę socjalną, a ponadto prawo do schronienia, posiłku i niezbędnego ubrania, warsztaty terapii zajęciowej, turnusy rehabilitacyjne, zatrudnienie socjalne, zatrudnienie wspierane. Celem tych usług jest reintegracja społeczna i zawodowa

osoby niepełnosprawnej. Usługi zabezpieczające z kolei mają na celu zabezpieczenie praw osób niepełnosprawnych gwarantowanych w obowiązującym porządku prawnym. Autor wymienia tutaj nieodpłatną pomoc prawną, pomoc tłumacza języka migowego. Już to wyliczenie wskazuje na złożoność problematyki usług na rzecz osób niepełnosprawnych. Dopowiedzeniem do tej listy jest wymaganie stawiane świadczeniom niepieniężnym o charakterze usługowym: kompleksowość i ciągłość działalności. Zgadzając się z tymi wymaganiami i krytycznie oceniając stan obecny, warto zapytać się o narzędzia (przynajmniej organizacyjne) eliminujące braki w tym zakresie. W zakresie dofinansowania świadczeń rzeczowych Autor wymienił dodatki mieszkaniowe, przyznanie Karty Dużej Rodziny, refundację leków, środków spożywczych specjalnego przeznaczenia żywieniowego oraz wyrobów medycznych. Właśnie te narzędzia zostały na większą skalę uruchomione w wyniku ostatnich protestów.

Ostatni rozdział nosi tytuł „Ochrona osób niepełnosprawnych” (s. 276-299). W zagadnieniach ogólnych tej części pracy Autor dokonał systematyzacji praw człowieka oraz zajął się ideą praw podmiotowych w prawie administracyjnym. Wprowadzenie w ostatnim rozdziale zagadnienia ochrony osób niepełnosprawnych odpowiada rzeczywiście fundamentalnemu układowi wykładu o prawach człowieka: źródło praw człowieka (a więc niezbywalna i przyrodzona godność człowieka i uwzględniające ją prawo przedmiotowe), treść praw człowieka (analiza poszczególnych rozwiązań prawnych w omawianym przypadku w odniesieniu do osób niepełnosprawnych), ochrona praw człowieka. Bez rozwiązań dotyczących ochrony same prawa stają się pustą deklaracją. Zajmując się zagadnieniami administracyjnoprawnymi Autor wskazał najpierw na instrumenty ochrony praw w postępowaniu administracyjnym. Przytoczył tutaj schemat zaproponowany przez Z. Kmiecika: prawo zainteresowanych do wysłuchania, ich dostęp do informacji; możliwość korzystania z pomocy i instytucji reprezentacji w trakcie postępowania; uzasadnienie podjętego aktu; wskazanie środków jego zaskarżenia. Na drugim etapie wskazane zostały środki ochrony w postępowaniu sądowoadministracyjnym: skarga do wojewódzkiego sądu administracyjnego oraz skarga kasacyjna. W następnej części Autor przeanalizował działalność w interesującym go zakresie Rzecznika Praw Obywatelskich. Ostatnia część zaś dotyczy ochrony osób niepełnosprawnych w działalności Trybunału Konstytucyjnego.

Przedstawiony układ pracy nie budzi zastrzeżeń. Pozytywnie należy ocenić także sposób prowadzenia rozważań w poszczególnych częściach pracy. Każdy rozdział zaczyna się od zagadnień ogólnych, swoistego wprowadzenia w omawianą problematykę. Autor wprowadza często częściowe podsumowania, co umożliwia zachować tok prowadzonych

rozważań. Szkoda jednak, że nie przygotował podsumowań rozdziałów, co dałoby jeszcze lepszy obraz prowadzonych badań. Te podsumowania zastępuje jednak udanie obfite zakończenie (s. 300-324). Tutaj znaleźć można szereg ważkich stwierdzeń, które zresztą w pewnym zakresie już w niniejszej recenzji zostały przytoczone.

III

Autor wykorzystał bardzo bogaty materiał. We wstępie materiał ten został podzielony na trzy części: 1) komentarze do ustaw analizowanych w ustawie oraz publikacje z zakresu nauki prawa administracyjnego, głównie związane z tematyką pomocy społecznej i świadczeń rodzinnych; 2) publikacje z zakresu polityki społecznej, w tym opracowania poświęcone problematyce niepełnosprawności publikowane przez Rzecznika Praw Obywatelskich; 3) strony internetowe, zawierające publikacje oraz dokumenty odnoszące się do problematyki niepełnosprawności. Źródła natomiast obejmują Konstytucję RP, Konwencję ONZ, ustawę o rehabilitacji społecznej i zawodowej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych, a także ustawę o pomocy społecznej oraz akty wykonawcze odnoszące się w szczególności do wymienionych ustaw. Autor przeanalizował też orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego (podkreślając znaczenie w interesującym go zakresie orzeczeń w sprawie świadczeń kierowanych do osób niepełnosprawnych i ich rodzin), Sądu Najwyższego, Naczelnego Sądu Administracyjnego, wojewódzkich sądów administracyjnych oraz sądów powszechnych. Systematyczny wykaz dołączony do pracy obejmuje 146 akty normatywne; 52 orzeczenia sądowe, 237 opracowania oraz 31 pozycji innych źródeł oraz dokumentów. Zdarzają się drobne nieścisłości w opisach (np. w odniesieniu do niektórych rozporządzeń). Błędnie też wśród rozporządzeń wymieniono rozporządzenia Unii Europejskiej, których ranga przewyższa ustawy. Można mieć też wątpliwości co do umieszczenia niektórych opracowań i aktów normatywnych wśród innych źródeł i dokumentów.

Praca jest starannie udokumentowana, a zebrany materiał został bardzo dobrze wykorzystany. Jako wskazanie na przyszłość może być propozycja zróżnicowanego charakteru przypisów, które niekoniecznie muszą mieć jedynie charakter odsyłający.

IV

Do tematyki prowadzonych badań Autor dostosował metody badawcze. Niestety bardzo uprościł refleksję co do stosowanych metod, stwierdzając jedynie, że „zagadnienia ujęte w dysertacji badane są przy zastosowaniu metody dogmatycznej z uwzględnieniem dorobku doktryny i orzecznictwa” (s. 5). To stwierdzenie jest o tyle prawdziwe, że rzeczywiście metoda

dogmatyczna jest wykorzystana na szeroką skalę w pracy i jest dominująca. Zdecydowanie zbyt banalnym jest opisanie tej metody przez odwołanie się do dorobku doktryny i orzecznictwa. Należało bowiem bliżej określić metody wykładni stosowane w pracy, odnieść się do metody analizy przypadku (lub szerzej do metody funkcjonalizmu prawniczego) w odniesieniu do orzecznictwa, opisać drogę budowania pojęć teoretycznych wykorzystywanych w pracy, uwzględnić ewolucję poglądów doktryny w opracowanym zakresie.

W pracy jednak wykorzystano także pomocniczo inne metody. Samo stwierdzenie, że problematykę zakresu wsparci osób niepełnosprawnych uregulowaną w polskim ustawodawstwie Autor postrzega przez pryzmat norm zawartych w Konwencji ONZ z 2006 r. wskazuje z jednej strony na wykorzystywanie wykładni na rzecz prawa międzynarodowego (często się mówi też w takim kontekście o wykładni prokonstytucyjnej i proeuropejskiej), ale z drugiej strony na wykorzystywanie metody prawnoporównawczej. Wspomniane źródła z zakresu polityki społecznej wymagały zastosowania też metod charakterystycznych dla nauk społecznych (na co często Autor sam zwraca uwagę w toku pracy, co już wcześniej zostało w recenzji zauważone). Stosowana wykładnia aksjologiczna wymagała też wykorzystania metod charakterystycznych dla aksjologii jako nauki filozoficznej.

Mimo braku poszerzonej refleksji na temat stosowanych w pracy metod, dobór metod należy ocenić pozytywnie. Posłużyły one, aby osiągnąć cele założone we wstępie.

V

Na tle recenzowanej pracy powstaje szereg problemów, które mogłyby być przedmiotem dyskusji. Dzisiaj te pytania mnożą się jeszcze bardziej. Świadomość problemów osób niepełnosprawnych wzniosła bowiem niepomniernie w stosunku do czasu, w którym recenzowana praca nabrała ostatecznego kształtu. Wśród licznych pytań warto sformułować przynajmniej niektóre.

Autor w pracy odniósł się do orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego. Orzecznictwo to zdecydowanie broni równego traktowania niepełnosprawnych, co było często przywoływane w ostatnich wydarzeniach. Warto więc zbudować system, który różnicując niepełnosprawność i co za tym idzie system świadczeń, nie naruszałby zasady równości. Czy jednak taki system jest w ogóle możliwy do zbudowania?

Olbrzymim problemem jest dzisiaj orzecznictwo w zakresie niepełnosprawności. Chodzi tutaj nie tylko o jego ujednolicenie, choć i w tym zakresie należałoby zapytać o mechanizmy takiej jednolitości. Jeszcze bardziej fundamentalnym jest problem ochrony osób

niepełnosprawnych przed dowolnością tego orzecznictwa, gdzie dosyć często zdaje się dominować rozstrzyganie wątpliwości na rzecz ochrony finansów publicznych.

Warto wreszcie postawić problem innowacyjnych rozwiązań w zakresie ochrony osób niepełnosprawnych, przewidujących zindywidualizowany system świadczeń.

VI

Rozprawę doktorską **Michała Chmielnickiego, „Świadczenia na rzecz osób niepełnosprawnych jako zadanie administracji publicznej – wybrane zagadnienia administracyjnoprawne”** należy ocenić wysoko. Rozprawa stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, Autor wykazał się wiedzą dotyczącą opisywanego zagadnienia oraz znajomością szerokiej literatury i w ten sposób zostały spełnione wymagania, o których mowa w art. 13 ust. 1 ustawy z dnia 14 marca 2003 roku o tytule naukowym i stopniach naukowych oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (t. jedn. Dz. U. z 2017 r. poz. 1789) dotyczące nadania stopnia doktora.

X Sienob
Funda